

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE
LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Cene oglasov po dogovoru. Rokopisi se ne vračajo.

Naročnina: Zedinjene države (izven Chicago) \$5.00 na leto, \$2.50 za pol leta in \$1.25 na tri mesece; Chicago \$6.50 na leto, \$3.25 za pol leta, \$1.65 na tri mesece, in na inostranstvo \$8.00.

Naslov na vsa, kar ima stik s listom:

"PROSVETA"

2667-59 So. Lawrence Avenue, Chicago, Illinois.

"THE ENLIGHTENMENT"

Organ of the Slovene National Benefit Society.

Owned by the Slovene National Benefit Society.

Advertising rates on agreement.

Subscription: United States (except Chicago) and Canada \$5 per year; Chicago \$6.50, and foreign countries \$8.00 per year.

"MEMBER of THE FEDERATED PRESS"

Datum v oglasu n. pr. (Jan. 31-24) poleg našega imena na naslovu pomeni da vam je s tem dnem potekla naročnina. Ponovite jo pravočasno, da se vam ne ustavi list.

ZAKOTNO BANKIRSTVO IN POSLEDICE.

Italijanski nasejeniki v Chicagu so zopet za eno skušnjo bogatejši. Ako se bodo iz te skušnje kaj naučili, je seveda odprto vprašanje, ker to ni zanje prva skušnja te vrste.

Svoj denar so hranili na banki, ki je imela nekam čudno razdeljeno svoje bančne prostore. Od spredaj je bila prodajalna za kruh, zadaj je bila omrežena kajba, v kateri je "bankir" sprejemal zaupani denar, pisalna miza in dva stola.

Policijska sodi, da so italijanski naseljeniki zaupali temu zakotnemu bankirju do \$250,000, od katerih najbrž ne bodo videli rdečega centa.

Detektivi so prijeli bankirjevega očeta, ker "bankirja" ni bilo doma. Oče je pa izpovedal, da nima z banko že leta in leta stikov, ker jo vodi njegov sin in je njegova lastnina.

Med tujezemskimi delavci je v navadi, da ne zaupajo denarja pravilno inkorporiranim bančnim zavodom, ker je že tudi takih zavodov precej bankrotiralo in so vlagatelji izgubili del svojih vlog. Nekateri hranijo denar doma, drugi ga zaupajo svojim rojakom, katere smatrajo za poštene ljudi. Tako se rodi zakotno bankirstvo.

Taki zakotni bankirji ne predložijo svojih računov državi, tudi državni pregledniki ne nadzorujejo njih poslov. Z zaupanim denarjem lahko razpolagajo po svoji volji, ker jim nobena postava ne predpisuje, kako smejo posojevati zaupani denar. Lahko ga vložijo v nevarne špekulacije, ali pa v navadne banke, od katerih oni prejema obresti, vlagatelji morajo biti pa še hvaležni, da dobe ves denar brez obresti, kadar vprašajo zanj. Marsikateri tak zakotni bankir je obogatel na ta način, da je nosil denar na banko, katerega so zaupali njemu drugi ljudje, ker ga sami niso hoteli nesti na banko. Od denarja, ki so mu ga zaupali drugi, je prejemal po tri do štiri od sto obresti, dasiravno ni izvršil drugega dela, kot da ga je sprejel od stranke in nesel na banko, kateri stranka ne zaupa.

Med Slovenci ni dandanes več razširjeno zakotno bankirstvo, je pa še med drugimi Jugoslovani in tujezemskimi delavci, ki prihajajo iz raznih krajev Evrope. Slovenci so menda spoznali, da je bolje, da sami nesejo denar na banko in zanj prejmejo obresti, mesto da ga izroče drugemu v shrambo, da ga on nese na banko in vleče od njega obresti.

Slovenski delavci lahko precej store, da se ta navada odpravi tudi med drugimi tujezemskimi delavci, ako poduče svoje tovariše pri delu, da ne nosijo denarja hraniti zakotnim bankirjem.

Na tisoče in tisoče tujezemskih delavcev je izgubilo vse svoje prihranke, ker so jih zaupali zakotnim bankirjem.

Res je, da tudi inkorporirane banke včasih bankrotirajo in vlagatelji izgube del svojih prihrankov. Vseeno je pa denar in inkorporiranih bankah veliko bolj varen kot pri zakotnih bankirjih. Inkorporirane banke so saj pod nekim postavnim nadzorstvom, zakotni bankirji pa niso pod nobenim. Ako pa kdo ne zaupa denarja inkorporiranim bankam, ki so pod državnim ali federalnim nadzorstvom, tedaj je tukaj poštna hranilnica, v kateri lahko naloži svoje prihranke.

Poštna hranilnica plačuje po dve od sto obresti, ampak denar je v nji varno naložen. Prav nič se ni treba bati, da bo denar izgubljen, ako je naložen na poštni hranilnici.

Zakotnemu bankirju se navadno tudi ne zgodi kaj izredno hudega, ker si z denarjem, za katerega je opaharil svoje rojake, najame dobre advokate, da ga potegnejo iz kaše, ako pride v roko pravici. Navadno pa tak zakotni bankir izgine ob pravem času, da ga še prijete ne morejo. Amerika je velika in če ne pobegne v stari kraj, se zopet kje drugje nastani pod drugim imenom, kjer si kmalu pridobi zaupanje svojih rojakov. Kadar si je pridobil s sladkim jezikom zaupanje svojih rojakov, pa sleparija zopet znova prične.

Zadnje čase pazijo lokalne oblasti v nekaterih državah in večjih industrijskih mestih precej na zakotne bankirje. Ker pa tujezemski delavci navadno živijo življenje sami zase in v svojih kolonijah, jim oblasti pridejo težko na sled. V nekaterih državah pa sploh ne love zakotnih bankirjev, ker še vedno velja načelo: "Pazi sam, da ne boš opeharjen za svoje prihranke."

JAVNA GOVORNICA.

Glasovi članov S. N. P. J. in čitateljev Prosvete.

Naches, Wash. — (Veliko veselje u Delnicama.) Korespondenčnim putem saznajem, kako je delniški narod imao izvanredno veliko svečanost i veselje. Djevojke bile u bjelini, pucalo se, kitalo i pjevalo. Čovjek, koji je hiljade kilometara odalječen od svog rodnog mjesta, zna za onaj teški život i vječitu mizeriju, koju poživljuje tamošnji narod. Ne bi si mogao zamisliti, kakova "areča" je pohodila taj narod, koja ga tako obradovala i razveselila.

Velika "areča" in veselje sastoji se u tome, jer su im došli četiri novi crkveni zvonovi. Eto u tome se sastoji velika radost. I ako su nadasve teška i kuborna vremena, itak taj narod nekako namoaga tu potrebnu svotu novaca, da si nabavi zvonove, koji će svojim jakim glasom doživiti ih na pokornosti, strplivosti, kusevanje, puzanje po koljenima i sklapanje ruku uz vruću molitvu i usidžanje, da im se svemoguću smiluje.

U ratno doba tomu narodu oduzeti su mu zvonovi, koji su bili na daleko i široko znani po svojoj veličini i milozvuku, te protopljeni su u topove, pomoću kojih se ubijao narod i proljevala čovječija krv.

Rekao sam, da prijeratni zvonovi bili su veliki i milozvučni, a kojima se delniški narod na daleka šinjima ponosio, pa čak više, privlačao im neku čarobnu moć i silu, da su u stanju zaustaviti tuču i druge, zle, štetne virove. Posebna moć i snaga ubrajala se svetom Ivanu, tako je bio kršten najveći zvon. I taj sveti zvon sa svojim pobratimi Lukom, Markom i Matijom, pretopljeni su u topove i blivali topovska zrna u "neprijatelja".

Veli se, da ovi novi zvonovi su još veći od prijašnjih, daklen više materijala za topove u slučaju potrebe.

Kad čovjek odo čita, dobije neki vrlo čudan dojam te se u čudu pita, zar taj narod nije ništa naučio iz kratke prošlosti, koju još sada teško osjeća i osještati će je još nekoliko generacija. Jest, ima među tamošnjim narodom i klasno svijestnih ljudi, koji svojim silama rade na prosvjetljavanju i širenju spasonosnih ideala. Mi od ovuda u nekoliko slučajeva poslali smo im materijalnu pomoć, ali to sve je malenkost prama moru tmine, koju popovi podržavaju. Klica pokornosti i strplivosti, koja se usadjuje narodu u crkvi od djetinstva u sreci i mozak, uzeti će mnogo truda i napora, da se taj narod oslobodi zabluda te opozna svjetlo istine.

Nekoliko ne možemo osuditi prostog radnika, da se nije otrošao crkvenog robstva, ali možemo osuditi neku t. z. inteligenciju, koja očestvuje tim divlaškim pedrasudama, između kojih da napomenem tek jedan slučaj. Otspasio je sa truhla konopac i svukao fratarsku referendu te prošao u doktoraj. Da je taj pohvalan korak učinjen, držalo se je, da se susretno zdravim razumom. Ali na veliko začuđenje vidi se, da je on jedan najvećih darovatelja za zvonove, svetom sto tri deset hiljada kruna.

U Delnicama ima više iskara, iz kojih će plamnuti svijetlo, pred kojim će nestati tmina i praznovjerje. — Delnican.

Waukegan, Ill. — Leto 1923 je torek zatonilo. Društva so si izvolila svoje uradnike za leto 1924, kar imamo mi kot navadni proletarci za največjo spremembo. Vsa v naši naselbini je tako, ker so tukajšnja društva zadnje čase precej agilna. Eno prvih kulturnih društva je Slovenska narodna čitalnica, katera je brez vseh p. govorovala oralno leđino v naši naselbini in je postavila naselbino na stalnišče kot je danes. Koliko truda in raznih žrtv je bilo treba, vedo le oni, ki so stali ob njeni zibelki. Zelo škoda, da jih je danes tako malo med nami. Vzroki so različni, saj jaz jih mnogo vem, pa pustimo to, ker prerad se uresničuje pregovor: "Dobrota je sirota".

Kakor pri drugih društvi smo tudi mi izvolili odbor za leto 1924, in sicer sledeči: Paul Bartel, predsednik, Ignac Jereb, podpredsednik, Frances Velkovich, tajnica, Math Jereb, zapisnikar, Michael Miller, blagajnik, Frank Velkovich, igrovodja, Mary Kržič, knjižničarka in Anton Lukančič, John Zelenik ter Mary Lah, nadzorniki. Uradne ure za posejanje in vra-

čanje knjig so vsaki torek zvečer.

Na zadnji januarski seji nam je igrovodja Velkovich podal obširen program za to leto. Treba nam je le agilnega članstva in pa naklonjenosti občinstva, pa bomo koncem leta bilježili lep napredek.

Prva veselica čitalnice se bo vršila v soboto zvečer dne 2. februarja. Na programu imamo "ples v slabih časih" (Hard time dance). Ker je rojakom tak ples že znan, ne bom opisoval podrobnosti, velja naj onim, ki se vedno izgovarjajo: "Jaz ne grem, ker nimam kaj obleči!" "Drugi so tako šport..." itd. Pridite v navadni obleki, v kateri delate doma ali v tovarni, pa boste ta večer najbolj dobrodošli. Toliko torej o tej prireditvi. O prihodnjih prireditvah bom že ob času priporočal. Nered jemljem preveč prostora v Prosveti.

Pri nas je že ta navada, da se vse križem hvali, piše o napredku pri gospodarskih in kulturnih društvi, o ekonomiji, dramatikah itd., pa bom v prihodnjem dopisu pokazal, da ni vse zlato, kar se svetli, četudi zadenem na črno, kot sem že mnogokrat.

Na svidenje drugega februarja v Slovenskem narodnem domu! — Paul Bartel.

Cleora, Ill. — V čikaškem predmestju Cleoru živi precejšnje število Slovencev, katerih večina so je preselila iz zakajenega milijonskega mesta v bolj zračno in zeleno predmestje. Ker smo bili vsi člani različnih društev v Chicagu, se dolgo časa ni tu ustanovilo nobeno društvo. Sedaj pa imamo društvo S. N. P. J., ki dobro napreduje v članstvu. Ni sicer veliko novih članov, pač pa precejšnje število starih, ki prestopajo sem od drugih društev.

Posebne delavke zavednosti ni med tukajšnjimi Slovenci. List Proletarec se dobi v malokateri hiši. V tem se vidi, kako ljudje malo poznajo važnost delavkega časopisa. Demokratska stranka že zadnje tri mesece dela na vse kriplje, da si pridobi premoč v tej naselbini in demokratičen med nam kažejo okoli ust, da se kar cedi. Ljuba "demokracija" je še vedno dober trnek političarjem, kakor tudi lahko posameznemu iz poročila v Prosveti 22. januarja.

Mr. Anton Prešeren je mogoče svoječasto v Chicagu delal dobro kupčijo z rojaki pri demokratski ali republikanski stranki, ali v Cleoru najbrž tega ne bo, ker imajo ljudje vseeno nekaj izkušenj iz preteklosti ter niso uvoineci. Ako bi imeli malo več delavkega ponosa v sebi, bi se ne pustili tako potegniti za nos. Politichen klub hočejo imeti, neodvisen, seveda. Ne razumem, kako si morejo predstavljati tak klub. Ali je mogoče biti neodvisen v političnem oziru? Ali mislijo prodati svoje prepričanje tistemu, ki da več in več objubi?

Razredno zaveden delavec so ne bo pustil tako ponižati. Prepričanje takega delavca ni na prodaj, temveč on se zaveda, da so njegovi interesi v delavski stranki.

Nikar se ne pustite vleči za nos od raznih agentov kapitalističnih strank. Zapomnite si, da se v politiki bijejo gospodarski interesi. Obljubljajo vam, da hočejo izboljšati mestno hišo. Kako smeš! Leta nazaj so bili demokratje v mestni hiši, pa so jih očistili "nestrankarji" (Nonpartisan Party), očistili so republikanci. No, in sedaj hočejo očisti zopet demokrati. Zakaj niso držali čisto prej, dokler so bili notri?

Ne, bratje delavci, buržoazne stranke ne morejo čistiti: te samo lahko rinejo do korit. Eni so notri, drugi ven. To se ponavlja in se bo ponavljalo, dokler se delavci ne bodo pričeli zavedati, da nimajo nič skupnega s koritarji buržoaznih strank. Poglejte v Anglijo. Delavska vlada je na krmlu. To je lepo plačan trud po dolgo letnem organiziranju. Tudi tu v Združenih državah lahko dosežemo, ako se bomo zavedali, da je naš prostor v delavski stranki. Zatorej iskreno priporočam rojakom v Cleoru, da opustijo misel na neodvisen politichen klub, ker je to nekaj nemogočega. Ako hočemo kaj doseči, moramo pripadati k eni ali drugi stranki, druge poti ni. In ker smo tu večina, ma samo delavci, so naši interesi v delavski stranki.

Prav lahko bi nam bilo organizirati socialističen klub in ga priklopiti k J. S. Z. Obenem bi se združili že obstoječi socialistični organizaciji tu v Cleoru in pri prihodnjih volitvah bi nastopili skupno.

To je adina pot, da očistimo ne

samo mestne, temveč tudi državne in državne hiše. Upam, da se o glasi še kdo drugi.

Iskren pozdrav vsem razredno zavednim trpinom. — Fr. Podlipce.

Sv. inkvizicija.

Peter Pajsljevi listi.

Čenjeni tovariš urednik!

Inkvizicija na francoskem ni izgubila tako kmalu svoje moči. Kmalu nato, ko je Ljudevit XIII. postal francoski kralj, je Rim izdal odredbo na uradnike sv. inkvizicije za odobrenjem kralja, kako se naj zadrži napram krivovercem. Ta odredba dokazuje, da je bila inkvizicija še v polni moči ob času Ljudevita XIII. Moč inkvizicije kot verske naprave je bila zlomljena, ko je Ljudevit XIV. v letu 1643 zasedel francoski prestol. Počasi je inkvizicija izgubila svoje predprave. Ampak to se ni zgodilo zaradi tega, ker je bil mogoče kralj svobodomislec, marveč kralj ni trpel drugega vladarja poleg sebe. Preklical je edikt Henrika IV., po katerem so se smeli protestantje svobodno gibati. Posledica tega preklica je bila, da je veliko hugenotov iskalo zavetje v Nemčiji. Tu di kasneje je skušal kralj na ta način ponižati hugenote, da je proglasil njih zakone neveljavni in je njih otroke izključil od dedščine, ali jih je pa poslal v samostane, da tako vzgoji janičarje proti veri lastnih starišev.

Ljudevit XV. je tudi izdal proglase proti krivovercem ali hugenotom. Vlada je napravila v letu 1752 zadnji poizkus, da popolnoma zatre hugenote v Franciji. Proglasila je vse zakonske zveze za neveljavne, ki so jih izvršili protestantovski pastirji. Ta proglas je povzročil, da so se pričeli protestantje izseljevati v velikem številu. In tako je bila vlada primorana preklicati proglas.

Šele francoska revolucija je zlomila moč rimske cerkve v Franciji. Z njo je bila zdrobljena tudi moč sv. inkvizicije. Francoska revolucija je povzročila, da so bili drugoverniki v Franciji ravno toliko vredni, kot pripadniki rimske cerkve. To pojasnjuje, zakaj rimski farji še danes zabavljajo na francosko revolucijo in skušajo francoske revolucionarje prikazati v najgrši luči, dasiravno francoski revolucionarji niso izvršili desetih del tega, kar so storiili od rimskih popov fanatizirani ljudje v Jernejski noči v Parizu in na deželi v Franciji.

V Italiji so pridno lovili krivoverce že od srede enajstega stoletja. Preganjanje krivovercev ni bila lokalna prikazen, ampak črna internacionala v Rimu je vpriporila gonjo proti krivovercem povsod, kjer je bila njena moč tako utrujena, da je lahko kaj takega podvzela. Papež Gregor VII. je preganjal patarenece v milanskem okrožju, v letu 1155 je papež Hadrijan dal sežigati Arnolda iz Breše. Kako je papež Inocencij III. ravnal s patarenci v Viterbu, je bilo povedano, in tako tudi o postavah, ki so bile razglašane v cerkveni državi proti krivovercem.

Dominikanci so se zelo potrudili v Italiji, da je prišla inkvizicija pod njih oblast. Ukaz cesarja Friderika z dne 1224 pripoveduje na razumljiv način, da je bila uprava inkvizicije v tem letu že v rokah dominikancev. V tem ukazu je cesar tem bratom v meniški halji, katerim je bilo trpinčenje krivovercev najljubše delo, izrekel posebno zaščito, svojim podložnikom je pa ukazal, da jih morajo povsod sprejeti gostoljubno in jim pomagati.

Ferman papeža Gregorja IX. iz leta 1231 je bil že omenjen. V Italiji so bile pač take razmere, da so včasih nastopili proti krivovercem z vso strogostjo, včasih so zopet ravnali milšeje z njimi. Kadar so izredno pritiskali na krivoverce, se je ljudstvo dvignilo in je izgnalo inkvizitorje. Italijani se včasih niso dosti brigali za kletve, katere so izrekli nad njimi inkvizitorji in drugi, ki so živeli iz tega, da so vlekli duše iz vie in prodajali odpustke za drag denar. Italijani so imeli pač rimsko cerkev pred očmi. Videli so, kako so živeli papeži, kardinali, nadškofje, škofje in drugi cerkveni dostojanstveniki, dasiravno so vernikom priporočali drugo življenje. V Italiji je bila vera med pripadniki rimske cerkve bolj navada kot pa versko prepričanje. Tako je še tudi danes. Italijan rad moli in se klanja svetnikom, obenem jih pa kolne,

da je groza. Njemu sta molitev kletve enostavno sredstvo za polajenje svetnikov. To nam po-
njuje, zakaj je ljudstvo včasih
tegnilo s krivoverci.

Verniki so videli in se pre-
žali, da krivoverci živijo krepko
in čednostno življenje, kakor
ga niso opazili pri njih pregan-
jih in dostojanstvenih rim-
cerkve. Spoznali so, da se kri-
vercem godi velika krivica in u-
rili so včasih tako krepko po-
kvizitorjih, da so jih nekaj ubi-
li. Kadar je bilo nekaj inkvizitor-
ubitih, tedaj so odnehalo a pre-
njanjem krivovercev za nekaj
sa, da se je polegla ljudska je-

Papež Inocencij IV. je bil na
prosen mož in v svojih ediktih
zapovedal, da služabniki sv.
eija nastopijo proti posvetnim
lastim, ki ne postopajo strogo
krivoverci. Naročil jim je, da
zagroze s cerkvenimi kaznimi.

Rimska cerkev pa ni videla
vovercev le v ljudeh, ki so ver-
li in učili nekaj drugega, kar
ukazala verovati rimska cerk-
ampak rimska cerkev je zavle-
popolnoma politične stvari
verske zadeve. In sicer ravno
ko, kot to dela danes. Sedaj ri-
ska cerkev le grozi drugover-
kom in svobodomislecem, soe-
listom in liberalcem, da bodo
reli na dnu pekla, ako se ne sp-
obrnejo in ne pomagajo rima-
cerkvi doseči tiste politične mo-
po kateri streml, odkar je bila
stanovljena. Takrat so pa naspr-
nika papeža in prijatelja rimsk-
ga cesarja dali na natezalnico,
okusi peklenske muke že na t-

svetu in da se malo hitreje spre-
brne. O, če bi rimska cerkev in
la še tisto moč, kot jo je imel
ob času sporov med rimskimi
peži in rimskimi cesarji, tedaj
drugovernikov, svobodomislec
in liberalcev ne zmerjala sama
odpadniki, ampak šegotala bi
po golih podplatih z žicami,
katerih bi tekla električna si-
da jih spokori in privede nazaj
naročje edino zveličavne cerk-

V teh bojih, ki jih je papež
vodilo z rimskimi cesarji, so
kvizitorji vršili ravnatoke do-
delo, kot ga vrše dandanes ne-
teri fanatični meniški zelotje. N-
loga inkvizitorjev je bila, da
hujskali ljudstvo proti pripad-
kom rimskega cesarja, kakor d-
nes hujskajo meniški zelotje pa-
ti vsemu, kar se zdi, da je nev-
no rimski cerkvi. Za boga in
ro jim ni šlo takrat, za boga
vero jim ne gre danes. Glavni
je bil takrat in danes: Pojčanje
duhovne in posvetne moči rima-
cerkve.

Inkvizitorji so s svojim huj-
njem delali zmešnjavo. Zgodot-
na onih dni nam pripoveduje,
so inkvizitorji izvajali marks-
teri boj s posvetnimi oblastmi
so prišli iz njega kot zmagoval-
Tudi danes bojujejo meniški
lotje boje, toda iz njih ne pri-
jajo več kot zmagovalci, kaj
prosveta prodira v vedno šir-
ljudske kroge in menih prihaja
iz takih bojev poraženi.

Tedaj se je Rimu vse pahal-
denarjem. Denar je bil bog in
Rimu se je za denar dobilo ve-
Za denar so se odpuščili grehi
kupovali so se javne službe,
je bil papež Inocencij VIII.,
človek dobil odpusčenje hudot-
stev kot: umor, uboj in druga
ako je plačal primerno svoto d-
narja. Seveda je bila za vsak
posebna pristojbina. Kolikor več
je bil greh, toliko višja je bila p-
stojbina. V Rimu je takrat la
mrgolelo morilcev, takih, ki so
živali cerkveno zaščito in tak-
brez nje.

O papežu Inocenciju VIII. pr-
vi zgodovina: Bil je prvi pape-
ki je svojo čast izbral za popo-
tenje svoje družine, bil je pre-
žen, nemoralen človek. Uvedel
pravde proti čarovnikom in čar-
nicam. Črtil je krivoverce. I-
reneo de Medici je bil njegov
veznik in z njegovo pomočjo
ohranil politične razmere v Ital-
ji. Skušal je vpriporiti križan-
vojno proti Turkom, toda ni-
se mu ni obnesel. Sklenil je
godbo s turškim sultanom Baj-
zidom II. (torej z nevernikom)
dasi je sam preganjal nevernike
po kateri je za plačilo štirides-
tisoč ekinov na leto obdržal
govoga brata. Džema v Vatikan
kot ujetnika, da ni mogel spo-
niti svojega brata na turškem
stolu. Končno je džemu dal
strupiti. Neapolskega kralja Fe-
dinanda je prokel in je pom-
kraljestvo francoskemu kralju
Karlu VIII. Leta 1492 je umrl.
je zapustil šestnajst otrok. Za-
di tega so mu dali primke (pa-
patrice (oče očeta) —
pozdravlja Tvoj prijatelj —
ter Pajslje.

